

Előszó

„Közösen a kiútért”. Ez a címe annak a pályázatnak, melyet Nyíregyháza Megyei Jogú Város önkormányzata valósít meg és melynek célja, hogy a város szegregált településrészein élők életminőségét vizsgálja és a lehetőségekhez képest javítsa, ahol kell beavatkozzon, fejlesszen illetve adott esetben változásokat generáljon. Ennek kiindulópontját jelenti a 2019. év elején készült adatfelvétel, amely Nyíregyházán a Huszár lakótelep és a Keleti lakótelep lakosainak lakhatási viszonyait, egészségi állapotát és más életkörülményekre vonatkozó fontos kérdéseket volt hivatott megvizsgálni. A két helyszín Nyíregyházán azok közé tartozik, amelyeket a város szegregátumainak kell tekinteni. A kutatásnak tehát tétje van: olyan alkalmazott kutatásról van szó, melynek eredményeire építve alakul „közösen a kiút”.

Már a kérdőív összeállításánál törekedni kellett arra is, hogy a vizsgálat célcsoportjának életminősége, annak javítása szempontjából különösen fontos elemek is bekerüljenek a vizsgálati dimenziók közé. Emellett a kutatócsoport arra is törekedett, hogy a vizsgálat eredményei egyrészt a 2008 óta tartó Nyíregyháza Életminősége című kutatássorozat, másrészt az országos vonatkozó adatokkal összevethetők legyenek. Mindezek figyelembevételével a vizsgált dimenziók a következők voltak:

1. Lakáshelyzet, életkörülmények
2. Jövedelmi helyzet
3. Oktatás, tanulás
4. Foglalkoztatás
5. Társas kapcsolatok
6. Egészségi állapot
7. Rizikómagatartás
8. Támogató rendszerek, szociális problémák
9. Identitás, hagyományörzés
10. Közösségi programok, szolgáltatások

A kérdezőbiztosok összesen, a két lakótelepen, a rendelkezésre álló 337 cím közül 271 címen folytattak sikeres adatfelvételt. A válaszadási hajlandóság és a válaszadási arány is meglehetősen magas (80%) volt köszönhetően többek között annak, hogy a kérdézt jellemzően a két lakótelepen dolgozó szociális munkás szakemberek bevonásával végeztük. A rendelkezésre álló címek közül a Huszár lakótelepen 243-ból 201 háztartásban, a Keleti lakótelepen pedig a 94-ből 70 háztartásban zajlott sikeres adatfelvétel.

Jelen kötet tanulmányaiból egy olyan kép rajzolódik ki, mely megerősíti a város szándékát: kiutat kell keresni és ezt a kiutat közösen kell keresni, megtalálni és közösen is kell végigmenni rajta.

A két lakótelepen élő emberek több szempontból nézve is rossz helyzetben vannak. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a vizsgált telepeken élők bennragadtak a telepi életben: legnagyobb arányuk születése óta él a telepeken lévő önkormányzati bérlakásokban. Foglalkoztatás, munkavállalás szempontjából sincsenek jó

helyzetben: eredményeinkből a vizsgált lakótelepen élők erőteljes foglalkoztatási hátránya rajzolódik ki. Az okok között köztudottan szerepet játszik az iskolai végzettség alacsony szintje, a szakképzettség hiánya, a roma etnikumhoz tartozás, melyek egyenként is nehezítik a munkaerőpiaci helytállást, s melyek tartós munkanélküliséget, jövedelmi szegénységet, végső esetben kirekesztődést eredményezhetnek. A jövedelmi helyzetről megállapítható, hogy a két telepen élők havi nettó jövedelme jóval alacsonyabb, mint Nyíregyháza városában, illetve országosan, amelynek hátterében a városhoz, az országoshoz, de még a megyéhez viszonyítva is igen alacsony foglalkoztatottság áll, ami természetesen visszavezethető a fentiekben ismertetett alacsony iskolázottsági mutatókra is. A megélhetéssel kapcsolatos kiadások tekintetében a telepi lakosok számára elsődlegesen a lakhatással kapcsolatos kiadások (lakbér, közüzemi díjak, stb.) jelentik a legnagyobb problémákat, sok háztartás rendszeres hátralékkal küzd. A vizsgált lakótelepeken élők egészségi státusza elmarad a város átlagpopulációjához képest. Ismert tény, hogy a hátrányok halmozott jelenléte konzerválja a leszakadást és minimalizálja a kilépés esélyét. Azok a gyermekek, akik egy halmozottan hátrányos helyzetű családba érkeznek, hátránnyal kezdik életüket, esetükben nem valósulhat meg az egészséges életkezdés. További problémát jelent, hogy a hátrányok ilyen formán több generáción keresztül fennállhatnak. Kutatásunk eredményei rámutatnak arra is, hogy jelentős kockázati magatartással kell számolni a két lakótelepen: dohányzás esetében a város teljes lakosságára jellemzően mért adat háromszorosát tártuk fel mindkét telepen. Az alkoholfogyasztás tekintetében nagyon moderált kép alakult ki, amely azonban részben vélhetően a téma tabusításának következménye. A vizsgálati minta negyede (Keleti), harmada (Huszár) számolt be legalább egy drogfogyasztó barátról. A kockázati magatartás erős összefüggést mutatott a gyermekkorban elszenvedett megterhelő életeseményekkel. Az általunk vizsgált telepeken alacsonyabb a bizalmas kapcsolatok átlagos száma, mint az országban és magasabb azok aránya, akiknek egyáltalán nincsenek bizalmas kapcsolataik. Jellemző, hogy a megkérdezettek térben nagyon közeli, időben pedig meglehetősen távoli, régi kapcsolatokkal rendelkeznek. A megkérdezettek átlagosan öt baráttal rendelkeznek, mely jóval magasabb szám, mint a legutóbb országosan mért (2) és szinte megegyezik a Nyíregyházán 2018-ban mérttel. Azonban minden második lakosnak egyetlen barátja sincs, mely jóval magasabb, mint az országos illetve nyíregyházi arány. A baráthalmozók általában a fiatal férfiak, akik az adott körülmények között magasabban kvalifikálnak számítanak a szakmunkás végzettséggel. Gyenge kapcsolataikra jellemző, hogy leggyakrabban a telepen élő, roma származású, alacsony presztizsű szakmák képviselői közül rendelkeznek ismerőssel, illetve azon gyenge, de fontos mobilizálható erőforrást nyújtó kapcsolatok dominálnak, amelyek a gyerekekhez, családokhoz kapcsolódnak és jellemzően a nők rendelkeznek vele: gyermekorvos, szociális munkás, védőnő. A foglalkozást képviselő szakemberek nagyon fontos híd szerepet tölthetnek be a lakótelepen élők életében és hozzájárulhatnak társadalmi integrációjuk növeléséhez. A város többi részein lakókhöz képest lényegesen magasabb a támogatásban részesülők száma a két lakótelepen, amely összefüggésbe hozható alacsony iskolai végzettségükkel, lakáskörülményeikkel, foglalkoztatottságukkal és ezekből adódó jövedelmi helyzetükkel. Azonban megfigyelhető, hogy kevesebben veszik igénybe a támogatásokat, mint amennyien jogosultak lennének. A telepen élő lakosság körében nagy jelentőséggel bírnak a

közfoglalkoztatási programok és fontosak az olyan munkalehetőségek is, melyek a telepen belül biztosítanak megélhetést nyújtó elfoglaltságot. A közfoglalkoztatásból kirekedők jellemzően a gyermekeiket nevelő nők, akik nem tudják a gyermekek ellátását a közfoglalkoztatás munkarendjével összeegyeztetni.

A jól kimutatható azonosságok mellett, több változó mentén számos különbség is észlelhető a két telep között, hiszen azok jellemzően eltérő történettel, hagyományokkal, lakhatási feltételekkel és lakosság összetétellel rendelkeznek és más a közszolgáltatásokkal való ellátottságuk is.

A Keleti lakótelepre a hagyományos közösségi struktúrák jellemzőbbek, a családok vérségi, rokoni kapcsolatai határozzák meg az emberi kapcsolatokat. A telep szolgáltatásokkal való ellátottsága igen hiányos. A szolgáltatásokat a telepen kívül veszik igénybe a lakosok. Ennek megfelelően a helyiek kifejezetten igénylik a helyben nekik szervezett programokat, azokban maguk is szívesen részt vesznek akár szervezőként is.

A Huszár lakótelep lakossága ezzel szemben heterogénebb, a betelepülők miatt. A heterogén közösség számos problémát hordoz, mely közösségi konfliktusok formájában jelenik meg a mindennapokban. A közszolgáltatások egy része helyben is elérhető (pl. óvoda, iskola, idősek klubja, védőnő, családgondozó, gyermekjólét, bolt, stb.), ennek eredményeképpen a lakosság nehezebben mozdul ki a telepről.

A közösségi szolgáltatások, programok preferenciái ugyanakkor komoly hasonlóságot mutatnak mindkét területen.

Az alacsony iskolai végzettség ellenére a telepi körülmények között élők nem utasítják el teljesen a további tanulás lehetőségét, a jelenlegi helyzetükből való ki-mozdulásra érzékelik, hogy a megfelelő iskolai végzettség megszerzése lehet az egyik út. Az eredmények azt mutatják, hogy megfelelő tanulási motiválással/motiváltsággal és az életkörülmények javításával a Huszár lakótelepen és a Keleti lakótelepen élők iskolai végzettsége pozitív irányú elmozdulást hozhat. Ennek következményeként pedig javulhatnak a foglalkoztatottságra, és a jövedelmi helyzetre vonatkozó mutatók is.

Fábián Gergely – Huszti Éva